

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v plénu složeném z předsedajícího místopředsedy Jaroslava Fenyka a soudců Stanislava Balíka, Ludvíka Davida (soudce zpravodaj), Vlasty Formánkové, Ivany Janů, Vladimíra Kůrky, Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Jiřího Zemánka a Michaely Židlické o ústavní stížnosti stěžovatele **Ing. Z. Č.**, právně zastoupeného Mgr. Petrem Řehákem, advokátem se sídlem Újezd 19, Praha 1, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 12. 2. 2009 č. j. 36 Co 114/2008-137, ve výroku o nákladech řízení (III.), za účasti **Městského soudu v Praze** jako účastníka řízení a **Státního fondu životního prostředí** jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

- I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 12. 2. 2009 č. j. 36 Co 114/2008-137, výrokem o nákladech řízení (III.), bylo porušeno stěžovatelovo právo na spravedlivý proces zaručené článkem 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a článkem 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.**
- II. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 12. 2. 2009 č. j. 36 Co 114/2008-137 se proto ve výroku o nákladech řízení (III.) ruší.**

Odůvodnění:

I.

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 19. 6. 2009 se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí městského soudu, a to pro porušení ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces dle 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a porušení ústavně zaručeného práva na rovnost účastníků dle čl. 37 odst. 3 Listiny.

II.

Průběh řízení před obecnými soudy a Ústavním soudem

2. Stěžovatel byl jednatelem společnosti Suprex, spol. s r. o., které Státní fond ochrany životního prostředí České republiky, státní organizace (dále jen „Fond“), poskytl půjčku ve výši 37 500 000 Kč. Stěžovatel se za splacení této částky zaručil zástavní smlouvou ze dne 26. 6. 1995, kterou se zavázal, že veškeré pohledávky zástavního věřitele uspokojí, jestliže je neuspokojí dlužník, a k zajištění tohoto závazku zastavil ve prospěch zástavního věřitele nemovitosti ve smlouvě uvedené. V roce 1998 bylo se společností Suprex, spol. s r. o.,

zahájeno konkursní řízení. Fond se pokusil vymoci v rámci konkursního řízení splacení půjčky (včetně úroků) v celkové výši 49 943 791,66 Kč. Z pohledávky pak na základě rozvrhu zpeněženého majetku obdržel částku 4 339 707,16 Kč.

3. Žalobou podanou u Okresního soudu v Mladé Boleslavi se Fond domáhal vůči stěžovateli uhrazení částky 33 160 292,84 Kč s úrokem z prodlení a penále za každý den prodlení z částky v žalobě specifikované, a to z titulu ručitelského prohlášení k zástavní smlouvě, kterým stěžovatel ručil za splnění závazku společnosti Suprex, spol. s r. o. Po vyslovení místní nepříslušnosti Okresního soudu v Mladé Boleslavi byla žaloba postoupena Obvodnímu soudu pro Prahu 1, který dne 14. 6. 2005 platebním rozkazem uložil stěžovateli zaplatit žalobci částku 33 160 292,84 Kč s příslušenstvím. Na základě odporu podaného stěžovatelem bylo řízení u Obvodního soudu pro Prahu 1 ukončeno rozsudkem ze dne 30. 4. 2007 č. j. 20 C 103/2005-74, kterým byla stěžovateli uložena povinnost zaplatit žalobci částku 33 144 542,84 Kč s příslušenstvím a soudní poplatek ve výši 1 000 000 Kč na účet Obvodního soudu pro Prahu 1. K odvolání stěžovatele pak Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 12. 2. 2009 č. j. 36 Co 114/2008-137 změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že ve vyhovujícím výroku (ad I.) žalobu zamítl (z důvodu promlčení nároku), v nákladovém výroku (ad II.) povinnost k zaplacení soudního poplatku stěžovateli neuložil a konečně nepřiznal stěžovateli náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů (ad III.).

4. Odvolací soud o nákladech řízení rozhodl za použití § 150 občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“), tedy odchylně od obecného pravidla uvedeného v § 142 odst. 1 o. s. ř. Postup podle § 150 o. s. ř. odůvodnil odvolací soud takto: *„Jakkoli žalovaný byl ve výsledku řízení úspěšný a ve smyslu ust. § 142 odst. 1 o. s. ř. by mu náleželo právo na náhradu nákladů řízení, odvolací soud je toho názoru, že s ohledem na personální propojení osoby žalovaného se společností Suprex, spol. s r. o., tj. dlužníkem, jsou zde důvody zvláštního zřetele hodné, pro které lze procesně úspěšnému žalovanému podle § 150 a § 224 odst. 1 o. s. ř. právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů nepřiznat. Za situace, kdy dluh společnosti, jejímž byl žalovaný statutárním orgánem, představuje vůči žalobci několik desítek milionů korun a v konkursním řízení došlo k uspokojení žalobce jen v minimálním rozsahu, bylo by přiznání nákladů řízení žalovanému v předmětném řízení nepochybně v rozporu s dobrými mravy.“* Učinil tak bez toho, že by při jednání či snad před ním poučil účastníky o možnosti použití moderačního práva podle § 150 o. s. ř.

5. Stěžovatel podal proti rozhodnutí odvolacího soudu o nákladech řízení ústavní stížnost. Dovolával se práva na spravedlivý proces a zásady rovnosti stran a zpochybnil názor odvolacího soudu, pokud jde o existenci důvodů hodných zvláštního zřetele ve smyslu § 150 o. s. ř. S poukazem na nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 828/06, III. ÚS 1378/07 a IV. ÚS 215/09 si výslovně stěžoval, že mu odvolací soud předem neumožnil vyjádřit se k použití ustanovení § 150 o. s. ř. a možnosti využít moderačního práva.

6. Usnesením sp. zn. I. ÚS 1589/09 ze dne 13. 8. 2009 Ústavní soud odmítl ústavní stížnost stěžovatele pro zjevnou neopodstatněnost podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), neboť neshledal porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces dle článku 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny. Ústavní soud ve věci zaujal názor, že *„v projednávaném případě však nelze dovodit, že by Městský soud v Praze o použití § 150 OSŘ rozhodl, aniž by se zabýval veškerými okolnostmi případu. V rámci své úvahy posuzoval jak celkovou výši nákladů řízení, tak i majetkové poměry účastníků řízení a možný dopad přiznání či naopak nepřiznání náhrady*

nákladů řízení u toho kterého účastníka. Jeho postup je též dostatečně přesvědčivě odůvodněn, přičemž z odůvodnění jeho rozsudku srozumitelně vyplývá, jakými úvahami se při svém rozhodování řídil. Jeho závěru, že přiznání náhrady nákladů řízení stěžovateli v situaci, kdy jako tehdejší statutární orgán společnosti Suprex spol. s r. o. získal od žalobce mnohamilionovou částku, splacenou pouze z minimální části v rámci konkurzního řízení, by odporovalo dobrým mravům, nelze z hlediska výše uvedeného (okolností souvisejících s předprocesním stadiem sporu, které vedly k soudnímu uplatnění nároku) z ústavněprávního hlediska cokoli upřít.“

III.

Řízení před mezinárodním soudem a jeho závěry

7. Ve stížnosti k Evropskému soudu pro lidská práva (dále jen „Evropský soud“) stěžovatel namítal, že na něj byla podána žaloba ze strany státního orgánu, který ho označil za odpovědného za dluhy třetí osoby, i když tato žaloba byla od samého počátku odsouzena k neúspěchu z důvodu promlčení. Dále se domníval, že odvolací soud neměl použít § 150 o. s. ř., jehož aplikace je podle něj omezena jen na výjimečné případy. Stěžovatel zdůraznil zejména skutečnost, že přestože soud znal jeho majetkové poměry, pro něž byl osvobozen od velké části nákladů odvolacího řízení, nevzal je v úvahu, čímž své rozhodnutí zatížil prvky svévole. Stěžovatel rovněž namítal, že on sám ani jeho právní zástupce nemohli předpokládat, že soud v této věci použije ustanovení § 150 o. s. ř., a proto neměli ani možnost se k této otázce jakkoli vyjádřit. Za vyjádření nelze považovat požadavek na náhradu nákladů zastoupení stěžovatele, předložený na jednání dne 12. února 2009. Stěžovatel se domníval, že jeho právo na spravedlivý proces nebylo odvolacím soudem respektováno a že toto pochybení nemohlo být napraveno v rámci řízení před Ústavním soudem, neboť ten není příslušný bezprostředně rozhodovat o nákladech řízení.

8. Evropský soud rozsudkem ve věci Čepěk proti České republice ze dne 5. září 2013 č. 9815/10 rozhodl, že došlo k porušení základního práva stěžovatele zaručeného článkem 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

9. V uvedeném rozsudku Evropský soud konstatoval, že podle § 142 odst. 1 o. s. ř. platí náklady řízení úspěšné strany obvykle neúspěšný účastník. Ustanovení § 150 o. s. ř. opravňuje soudy učinit z tohoto pravidla výjimku, když existují důvody hodné zvláštního zřetele. Podle výkladu tohoto ustanovení mohou vnitrostátní soudy, které rozhodují ve věci nákladů řízení, zohlednit zejména dopad rozhodnutí na majetkovou, sociální a osobní situaci účastníků řízení, vzít v úvahu okolnosti vedoucí k zahájení řízení nebo chování účastníků během řízení a následně tomu přizpůsobit své rozhodnutí. Na základě tohoto ustanovení rozhodl odvolací soud v projednávané věci tak, že stěžovateli nepřizná právo na náhradu nákladů řízení před oběma instancemi, aniž mu umožnil se k této otázce vyjádřit.

10. Evropský soud dále uvedl, že není sporu o tom, že odvolací soud měl pravomoc použít z moci úřední ustanovení § 150 o. s. ř. Otázkou není ani to, zda z pohledu práva na kontradiktorní řízení soud postupoval svévolně nebo zjevně nerozumně [viz k ustanovení podobnému § 150 o. s. ř. *Pyrobatys, A. S. v reštrukturalizácii proti Slovensku* (rozh.), č. 40050/06, § 65, 3. listopadu 2011]. Z hlediska práva na kontradiktorní řízení je jediným sporným bodem skutečnost, že účastníci řízení nebyli informováni o tom, že odvolací soud má v úmyslu použít ustanovení § 150 o. s. ř.

11. Charakteristickým znakem § 150 o. s. ř. je oprávnění dané soudem, umožňující učinit výjimku z obecné zásady, podle níž neúspěšný účastník hradí náklady úspěšného účastníka, stanovené v § 142 odst. 1 o. s. ř. Aplikace ustanovení § 150 o. s. ř. je za splnění zákonných podmínek plně v diskreční pravomoci soudu.

12. Podle názoru Evropského soudu je třeba zohlednit skutečnost, že v souladu s judikaturou Ústavního soudu je soud, který má v úmyslu použít ustanovení § 150 o. s. ř., povinen „vytvořit procesní prostor“ umožňující účastníkům řízení vyjádřit své stanovisko k případnému použití tohoto ustanovení. I když zkušený právní zástupce ví o tom, že soud může použít ustanovení § 150 o. s. ř., a může kdykoli z vlastního popudu sdělit stanovisko svého klienta k této otázce, lze nicméně na základě výše uvedené judikatury v této záležitosti očekávat, že účastník (jeho zástupce) bude výslovně vyzván, aby se k této otázce vyjádřil. Nelze tedy vytýkat účastníkovi, v daném případě stěžovateli, že jen požaduje použití obecného pravidla pro náhradu nákladů řízení v případě úspěchu ve sporu, stanoveného v § 142 odst. 1 o. s. ř.

13. Při odůvodnění použití ustanovení § 150 o. s. ř. v neprospěch stěžovatele odvolací soud odkázal na skutečnost, že stěžovatel byl členem statutárního orgánu dlužníka protistrany. Uvedl, že „Za situace, kdy dluh společnosti, jejímž byl žalovaný statutárním orgánem, představuje vůči žalobci několik desítek milionů korun a v konkursním řízení došlo k uspokojení žalobce jen v minimálním rozsahu, bylo by přiznání nákladů řízení žalovanému v předmětném řízení nepochybně v rozporu s dobrými mravy.“

14. Evropský soud je však toho názoru, že stěžovatel nemusel nutně předpokládat, že tato skutková okolnost bude mít při rozhodování o nákladech řízení určující význam. Domnívá se rovněž, že stěžovatel nemusel nutně očekávat, že proti němu bude použita argumentace o výkonu práva v rozporu s dobrými mravy v řízení, které nezačal a v němž žalobce neuspěl z objektivního důvodu promlčení.

15. Podle Evropského soudu nebyl taktéž význam náhrady nákladů řízení zanedbatelný. Náklady řízení vynaložené stěžovatelem podle něj celkem činily 2 954 360 Kč (přibližně 113 700 €). Kdyby soud býval použil obecné pravidlo podle ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř., stěžovatel by obdržel náhradu této částky. Z důvodu použití ustanovení § 150 o. s. ř. nese tyto náklady stěžovatel.

16. Vzhledem k zákonným ustanovením k otázce nákladů řízení, k judikatuře Ústavního soudu v oblasti dodržování práva na spravedlivý proces, k povaze okolností, na jejichž základě odvolací soud rozhodl o náhradě nákladů řízení, a vzhledem k významu této věci pro stěžovatele se Evropský soud domnívá, že z práva na kontradiktorní řízení v této věci vyplývá, že stěžovatel měl právo být výslovně vyzván, aby ve vhodném okamžiku vyjádřil své stanovisko ohledně případného použití ustanovení § 150 o. s. ř.

17. Na tomto základě s použitím ustanovení § 119 zákona o Ústavním soudu podal stěžovatel návrh na obnovu řízení. Ústavní soud konstatoval, že byly splněny podmínky pro projednání takového návrhu a rozhodl o něm usnesením ze dne 21. 1. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 46/13 tak, že obnovu řízení ve věci ústavní stížnosti stěžovatele rozhodnuté pod sp. zn. I. ÚS 1598/09 povolil (výrok I.), své usnesení ze dne 13. 8. 2009 sp. zn. I. ÚS 1589/09 zrušil (výrok II.) a rozhodl, že ve věci původně rozhodnuté pod sp. zn. I. ÚS 1589/09 bude pokračováno pod sp. zn. Pl. ÚS 46/13 (výrok III.).

IV.

Námítky stěžovatele obsažené v ústavní stížnosti

18. V ústavní stížnosti původně projednávané pod sp. zn. I. ÚS 1589/09 stěžovatel namítal, že dle ustáleného doktrinálního výkladu soudy při posuzování existence důvodů zvláštního zřetele hodných přihlíží zejména k majetkovým, sociálním, osobním a dalším poměrům všech účastníků řízení (je třeba vzít zřetel nejen na poměry toho, kdo by měl hradit náklady řízení, ale také uvážit, jak by se takové rozhodnutí dotklo majetkových poměrů oprávněného účastníka), k okolnostem, které vedly k soudnímu uplatnění nároku, k postoji účastníků v průběhu řízení apod.

19. Pak podle něj nelze než konstatovat, že osobní a majetkové poměry vedlejšího účastníka, tj. státní instituce, která disponuje značnými finančními prostředky, nemohou v žádném případě založit důvody zvláštního zřetele hodné, stejně jako je nemohou založit osobní a majetkové poměry stěžovatele, neboť ten musel vynaložit v rámci své procesní obrany značné prostředky k uplatnění svých práv, a to vše kvůli zjevně bezúspěšnému žalobnímu návrhu vedlejšího účastníka. Nejsou zde proto důvody zvláštního zřetele hodné ani s ohledem na okolnosti, které vedly k soudnímu sporu, ani s ohledem na postoje účastníků. Odvolací soud neposoudil všechny okolnosti, ze kterých by bylo možné usuzovat na existenci důvodů zvláštního zřetele hodných podle ustanovení § 150 o. s. ř., ani jím shledanou existenci důvodů zvláštního zřetele hodných řádně a přesvědčivě neodůvodnil.

20. Nadto lze podle názoru stěžovatele dodat, že odvolací soud nedal stěžovateli jakýkoliv procesní nástroj, aby se k eventuálnímu uplatnění moderačního práva podle ustanovení § 150 o. s. ř. vyjádřil a aby mohl uvádět tvrzení a navrhopvat důkazy, které mohly názor odvolacího soudu při aplikaci ustanovení § 150 o. s. ř. ovlivnit (viz např. nález sp. zn. II. ÚS 828/06 nebo nález sp. zn. III. ÚS 1378/07). Takový požadavek vyplývá v obecné rovině z práva na spravedlivý proces a k takovému postupu obecný soud zavazuje i ustanovení § 118a odst. 2 o. s. ř., podle kterého má soud v případě jiného právního názoru, než je právní názor účastníka řízení, poučit jej a vyzvat k vyličení rozhodných skutečností, které jsou relevantní pro úvahy soudu. Tato povinnost je ještě naléhavější v rámci odvolacího řízení, kdy po přijetí rozhodnutí již účastník nemá procesní nástroj, jak své námítky uplatnit, na rozdíl od rozhodnutí nalézacího soudu, kdy lze námítky vznést alespoň v odvolání. Takový postup pak nutně vede k situaci, kdy je účastníkovi řízení poprvé umožněno vznést jeho námítky nejprve v řízení před Ústavním soudem, které je ovšem zaměřeno na posuzování jiných skutečností, než jsou okolnosti umožňující aplikaci ustanovení § 150 o. s. ř. (viz nálezy sp. zn. IV. ÚS 215/09 nebo III. ÚS 1378/07).

21. Stěžovatel dále v napadeném rozsudku spatřuje porušení ústavně zaručeného práva na rovnost účastníků dle čl. 37 odst. 3 Listiny, neboť odvolací soud porušil tuto ústavně zakotvenou zásadu tím, že při plném úspěchu stěžovatele ve věci mu nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení proti účastníkovi, který neměl ve věci úspěch a je ze zákona osvobozen od soudních poplatků. Stalo se tak navíc za situace, kdy žalobní návrh byl podán zcela zjevně bezúspěšně, na což byl vedlejší účastník upozorňován a stěžovatel musel platit soudní poplatek za odvolací řízení. Rovnost účastníků řízení zde byla porušena též co do povinnosti uhradit soudní poplatek, který stěžovateli při plném úspěchu ve věci způsobil ztrátu ve výši 300 000 Kč, utrpěnou v důsledku uplatnění svého zákonného práva.

V.

Vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení

22. Ústavní soud si k obsahu ústavní stížnosti vyžádal vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení. Státní fond životního prostředí ve svém vyjádření ze dne 6. 2. 2014 odkázal na vyjádření podané k návrhu na obnovu řízení. V něm konstatoval, že poskytl v roce 1995 obchodní společnosti Suprex, spol. s r.o., půjčku ve výši 37 500 000 Kč (s roční úrokovou sazbou 8 %) na rekonstrukci a výstavbu závodu na výrobu přírodních extraktů a esencí. Součástí zajištění pohledávek Fondu bylo ručení obou jednatelů. Společnosti Suprex, spol. s r. o., se projekt nezdařil, půjčku nesplácela a 21. ledna 1998 byla vyzvána k vrácení půjčky. Ručitelé byli k plnění svých ručitelských závazků vyzváni v červenci 1998. V březnu 1998 byl na majetek společnosti prohlášen konkurs. Konkurs byl po splnění rozvrhového usnesení pravomocně zrušen (červen 2003), z jeho výtěžku obdržel Fond pouze malou část své pohledávky. Úhrady zbytku pohledávky se Fond domáhal po ručitelích. Pokud jde o pohledávku za Ing. Zdeňkem Čepkem, rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 z dubna 2007 byla Fondu přiznána její podstatná část. S námitkou žalovaného, že pohledávka je promlčena, se soud vypořádal odkazem na ustanovení § 20 odst. 8 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, v tehdy platném znění, podle kterého přihlášení pohledávky má pro běh promlčecí lhůty stejné účinky jako uplatnění práva u soudu, což znamená, že od podání přihlášky do ukončení konkursu došlo ke stavění běhu promlčecí lhůty. Po odvolání žalovaného zaujal Městský soud v Praze opačné stanovisko a v rozsudku z února 2009 žalobu Fondu zamítl. Své rozhodnutí odůvodnil tak, že z důvodu přihlášení pohledávky v konkursu nedošlo k stavění běhu promlčecí lhůty a promlčecí lhůta skončila rok po zrušení konkursu. Fond akceptoval zřejmý posun v soudním výkladu příslušných zákonných ustanovení a dovolání nepodal. Navrhovatel jako společník a jednatel obchodní společnosti zapříčinil významnou měrou velkou ztrátu Fondu, kterému bylo z půjčených 37 500 000 Kč vráceno pouze 147 000 Kč na splátkách půjčky a 4 339 707,16 Kč v rámci konkursu. Vedlejší účastník zcela souhlasí s rozhodnutím obecného soudu o nákladech řízení. Městský soud v Praze ve svém vyjádření ze dne 12. 2. 2014 pouze odkázal na ústavní stížností napadené rozhodnutí.

VI.

Právní posouzení Ústavním soudem

23. Ustanovení § 119b odst. 3 zákona o Ústavním soudu tento soud zavazuje v novém nálezu vycházet z právního názoru Evropského soudu. V projednávaném případě byl tento právní názor obsažen v odstavcích 43 až 61 shora citovaného rozsudku Evropského soudu.

24. Ústavní soud s ohledem na svou dosavadní judikaturu, zejména pak na nálezy sp. zn. II. ÚS 828/06, IV. ÚS 215/09 a III. ÚS 1378/07, konstatuje, že ústavní stížnost je důvodná.

25. V nálezu sp. zn. II. ÚS 828/06 Ústavní soud uvedl, že „*součástí práva na spravedlivý proces je vytvoření prostoru pro to, aby účastník řízení mohl účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. Tento požadavek (vyplývající v obecné rovině z práva na fair proces) je třeba uplatnit též při rozhodování soudu o náhradě nákladů řízení, které je*

integrální součástí soudního řízení jako celku. Jinak řečeno, z práva na spravedlivý proces vyplývá povinnost soudu vytvořit pro účastníky řízení procesní prostor k tomu, aby se vyjádřili i k eventuálnímu uplatnění moderačního práva podle § 150 o. s. ř., pokud obecný soud takový postup případně zvažuje, a vznášeli případná tvrzení či důkazní návrhy, které by mohly aplikaci tohoto ustanovení ovlivnit. Tato povinnost je naléhavější v rámci odvolacího řízení, kdy po přijetí rozhodnutí již účastník řízení nemá procesní nástroj, jak své námitky uplatnit, na rozdíl od rozhodnutí nalézacího soudu, kdy lze námitky vznést alespoň ex post v odvolání. Takový postup odvolacího soudu vede k situaci, kdy je účastník řízení nucen vznášet takové námitky vlastně poprvé až v řízení před Ústavním soudem, které je však ze své povahy zaměřeno na posuzování jiných skutečností, než jsou okolnosti umožňující aplikaci § 150 o. s. ř., a z jiných hledisek, než jsou hlediska jednoduchého práva.“

26. Obdobně v nálezu sp. zn. IV. ÚS 215/09 Ústavní soud zdůraznil, že „jak je patrné z obsahu spisu Okresního soudu v Jihlavě sp. zn. 5 C 243/2008, krajský soud nedal nijak najevo před svým rozhodnutím, že uvažuje o použití možnosti dané ustanovením § 150 občanského soudního řádu a nevytvořil tak procesní prostor k tomu, aby se účastníci mohli vyjádřit k eventuálnímu uplatnění moderačního práva podle uvedeného ustanovení.“

27. Právo vyjádřit se k průběhu řízení a právo na předvídatelné rozhodnutí náleží k základním atributům práva na spravedlivý proces (§ 1, § 5, § 6, § 18 odst. 1, § 123 o. s. ř.), zejména jde-li o kontradiktorní řízení. Uvedené se týká i rozhodování o nákladech řízení, má-li být použito výjimečné ustanovení § 150 o. s. ř., podle něhož jsou-li tu důvody hodné zvláštního zřetele, nemusí soud výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat.

28. V dané věci odvolací soud odůvodnil výrok o nepřiznání náhrady nákladů řízení úspěšnému stěžovateli „personálním propojením“ stěžovatele s dlužníkem (statutární orgán dlužníka) s tím, že pokud byl dluh žalobce (půjčka ve výši 37,5 mil. Kč) již dříve uspokojen v konkursním řízení jen v minimálním rozsahu (v částce přibližně 4,3 mil. Kč) a žalobce nebyl v civilním řízení úspěšný, bylo by přiznání nákladů řízení žalovanému (stěžovateli) v rozporu s dobrými mravy.

29. Vzhledem k výši nepřiznaných nákladů řízení, které podle tvrzení stěžovatele měly činit celkem 2 954 360 Kč, a procesní situaci (změna rozsudku soudu prvního stupně v meritů věci) však bylo pro naplnění práva na spravedlivý proces nezbytné, aby odvolací soud poučil žalovaného (stěžovatele) o možném použití moderačního práva podle § 150 o. s. ř. a v souladu s výše uvedenou judikaturou Ústavního soudu tak poskytl žalovanému prostor (jak žádá i Evropský soud), aby se k eventualitě aplikace citovaného ustanovení vyjádřil.

30. Je však třeba poukázat na to, že tento prostor nelze vnímat výhradně extenzivně a zobecnit vzniklý procesní stav tak, že by obecné soudy měly vždy za účelem „poskytnutí prostoru“ umožnit účastníkům po svém poučení písemně vyjádření. Je zajisté nezbytné strany poučit o možnosti aplikace § 150 o. s. ř. a umožnit jim vyjádření, ale má se tak dít při jednání vůči přítomnému účastníkovi. V opačném případě by nebyla respektována zásada procesní ekonomie a z ní plynoucí zákonný požadavek, že má být pokud možno rozhodnuto při jediném jednání (§ 115 odst. 1, § 119 odst. 1 o. s. ř.).

31. V případě nyní posuzovaném je pouze na okraj třeba doplnit, že stěžovatel coby žalovaný podal odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně a současně požádal o osvobození od soudních poplatků. Obecnými soudy mu bylo přiznáno osvobození od soudního poplatku v rozsahu 7/10, když po zjištění majetkových a výdělkových možností a schopností

stěžovatele soudy dospěly k závěru, že zde nejsou dány důvody pro plné osvobození. Podle soudů je stěžovatel vlastníkem řady nemovitostí, což svědčí o jeho příznivých majetkových možnostech, čemuž nasvědčují též jeho zjištěné bytové, výdělkové poměry a podnikatelské aktivity (viz usnesení Městského soudu v Praze ze dne 24. 6. 2006 č. j. 36 Co 40/2008-124).

32. Na základě zrušujícího nálezu Ústavního soudu tedy bude ve věci nákladů řízení opětovně rozhodovat Městský soud v Praze jako soud odvolací. Tento soud je povinen postupovat podle závazného právního názoru Ústavního soudu, vyjádřeného v tomto nálezu a vycházejícího z rozsudku Evropského soudu. Pokud odvolací soud shledá, že existují důvody hodné zvláštního zřetele pro využití moderačního práva soudu podle § 150 o. s. ř., vytvoří stěžovateli procesní prostor k vyjádření se k jeho eventuální aplikaci. Teprve poté zváží, zda ustanovení § 150 o. s. ř. v dané věci aplikovat či nikoliv.

33. Pro úplnost je třeba uvést, že Ústavní soud dospěl k závěru, že není třeba ve věci konat ústní jednání, neboť by nepřineslo další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

34. Jak již Ústavní soud uvedl výše, po povolené obnově řízení vychází v novém rozhodnutí Ústavní soud z právního názoru Evropského soudu. Ústavní soud dospěl k závěru, že podmínky pro postup podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) ve spojení s ustanovením § 119b odst. 2 až 5 zákona o Ústavním soudu byly splněny, v obnoveném řízení je třeba ústavní stížnosti vyhovět a napadené rozhodnutí Městského soudu v Praze ve výroku III., aniž by byl předjímán výsledek dalšího řízení, zrušit, a to pro porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces podle článku 6 odst. 1 Úmluvy a článku 36 odst. 1 Listiny.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 11. března 2014

Jaroslav Fenyk
místopředseda soudu